IO. NIC. MADVIGII, Phil. D.,

DISPUTATIONIS

DE

# Q. ASCONII PEDIANI

ET ALIORUM

IN CICERONIS ORATIONES

COMMENTARIIS

APPENDIX CRITICA,

LOCORUM CICERONIANORUM ET ASCONIANORUM

EMENDATIONES ET INDICES CONTINENS.

---

HAUNIÆ MDCCCXXVIII.

TYPIS HARTV. FRED. POPPII.

Quod nuper, quum disputationem de Asconii aliorumque in Ciceronis orationes commentariis edebam, promisi, me critica quædam, quæ tum adiungere non poteram, (nam intra certum tempus conclusus eram), postea additurum, id iam bona fide exsolvam.

Veros Asconii commentarios et corruptissimos esse, et emendandi cura dignissimos videor mihi nuper satis ostendisse; subsidia emendandi quam exigua essent, declaravi; itaque in multis locis nihil aliud facere possumus, quam ut lacunas (hoc enim corruptionis genere maxime hæc Asconiana affecta sunt) indicemus neque, ubi nihil certi sit, lectores specie quadam sanitatis decipiamus; sed hæc editoris cura erit; alios autem reperiebam locos, in quibus ex veteris lectionis vestigiis aut certa emendatione aut probabili coniectura ad veritatem accedere possem, sæpius in ipsis Ciceronis verbis ab Asconio excerptis; de his solis locis hic exponam; aliquid etiam ad commentarium Ambrosianum, maxime autem ad fragmenta Ciceronis in eo servata conferam; tum, quoniam a Ciceronis orationibus profecta hæc

disputatio est, nonnulla ad eas spectantia, ab iis, quæ in commentatione mea aliquot locis dixi, non aliena, addam, non ingrata, ut spero, futura harum rerum studiosis. De Asconio autem, antequam ad graviora veniam, monendum videtur, in commentariorum horum codice persæpe accidisse, quod alibi quoque accidisse adnotatum est, ut verbum *est* post syllabam *us* propter scribendi rationem veterem excideret. Itaque statim ad Corn. pag. ed. Hotom. 91 (p. 947 Gr. p. 16 Sch.) scribendum est: *Alienatus est autem a senatu ex hac causa*, et p. 96 (p. 957 Gr. p. 189 Sch.) *qui postea Felix appellatus est*, et ad Milon. p. 147 (p. 780 Gr. p. 533 Sch.) *Milo postulatus est;* nam p. 149 (782 Gr. 535 Sch.) iam editur *exceptus est*, quum in edit. I esset *exceptus*. Cætera ordine persequar.

In argum. Cornel. p. 92. (948 Gr. 17 Sch.) nunc editur: *qui vel pauci senatusconsultum facere solebant*, quod Manutius in scholio proposuit, quum in editione prima esset *qui vel paucos * gratificari solebant* [1]). Adparet exquisitiore dicendi genere Asconium usum esse; scripsit enim: *qui vel pauci S. C. gratificari solebant*, id est, per gratiam largiri, quemadmodum Sisennam *nimis in gratificando iure liberum* Cicero appellat in fragmento huius ipsius orat. apud Asconium p. 103. (966 Gr. 24 Sch.) In extremo argumento huius orationis p. 94 (950 Gr. 19 Sch.), qui locus quo

[1]) Asteriscis utor, ubi in ed. 1 lacunæ sunt; has non semper recte indicatas esse, dixi in comment. p. 31.

modo in edit. I scriptus sit, dixi in disput. p. 28 not., inutilem corrigendi operam non sum tam ineptus, ut suscipiam, etsi locus apud Manutium et Hotomanum asteriscis notatus nunc tanquam integer editur. Tantum dico, Asconium non de præfecturis nescio quibus scripsisse, sed, quum indices ex tribus decuriis essent, adnotasse, duas *decurias*, equitum et tribunorum, Cornelio, populari homini, non infestas fuisse. De alia parte huius lacunæ paulo post dicam.

Initio ipsius expositionis Ciceronis verba aliquot afferuntur p. 95 (952 sq. Gr. 20 Sch.): *Postulatur apud me prætorem* (ed. I *a me prætore*) *primum de pecuniis repetundis. Prospectat videlicet Cominius, quid agatur. Videlicet homines foeneos in medium ad tentandum proiectos;* in quibus fragmentorum editores non offendisse miror; nam neque obsoleta illa constructio Ciceroniana est neque in *videlicet,* neque in *scilicet,* neque hoc loco apta est sententia ita expressa, quum ad Cominium necessario oratio referri debeat, neque in his sententiis, quibus eadem res significatur, ita inter se coniungendis, orationis structura mutari potuit; in edit. I est *proiectus;* Cicero, ut opinor, scripsit *proiicit.* Discedit hoc aliquantum a vetere scriptura. Sed omnino tenendum est, in prima editione, cuius solius testimonio uti possumus, vitiosissime descripta esse verba et in forma terminatione que sæpe corruptissima, quod ex illis satis intelligi potest, quæ ex ea subinde in ipsa disputatione adtulimus, quorum errorum magna pars sine

dubio non in ipso codice Sangallensi fuit. Aliud est in Ciceronis verbis ab Asconio allatis mendum paulo post p. 96 (p. 957 Gr. p. 20 Sch., *Legem, inquit, de libertinorum suffragiis Cornelius C. Manilio dedit. Quid est hoc* DEDIT? *An tulit, an rogavit, an hortatus est? nam tulisse ridiculum est,* &c. Crimini Cornelio dabatur, quod Manilio legem illam dedisset; quærit Cicero, quid hæc vox sibi velit; iam *tulit* ineptum esse, apparet; nam tulisse conveniebat Manilium; utrum sua sponte, an a Cornelio impulsus esset, quærebatur; deinde *nam* alienum est in primo membro refutationis; incipit enim Cicero singulatim ostendere, nihil eorum, quæ illo verbo significarentur, in Cornelium cadere; et in ed. I est *an tulisse;* apparet utroque loco idem esse mendum, legendumque esse: *Quid est hoc,* DEDIT? *Attulit? an rogavit? an hortatus est? Attulisse ridiculum est* &c. Paulo post eadem pagina (958 Gr. 21 Sch.) hæc Ciceronis verba leguntur: *Petivit tamen a me prætore maxima contestatione* (ed. I *constitutione*), *ut causam Manilii defenderem;* his autem Asconius subiicit, si editionibus credimus: *C. Cornelium significat, sicut iam ante dictum est;* sed falsa hæc esse apparet; Cornelium enim significari, de quo ipse Cicero narrabat, Asconius sane non notasset; et quo spectant illa *sicut* &c.? Nam hoc loco Cornelium significari, neque ante dixerat, neque dicere poterat. Scilicet Cicero hoc loco alium aliquem hominem nomine non posito significavit, qui quis esset, Asconius antea dixit. Optime igitur editio

I: *Petivit tamen a me* PATER; deinde *cattium celsum significat;* scribendum videtur *C. Attium Celsum*, ut hoc fuerit Cornelii patris nomen, qui quum a Cicerone vehementer petisset, ut Manilium defenderet, accusatores ex eo apparere criminabantur, Cornelium Manilii actionum participem fuisse. At ubi de hoc Asconius antea dixit? Nisi admodum fallor, in lacuna illa p. 94, de qua nuper dicebam, hunc, non Cornelium, significavit fuisse *familiarem principum civitatis*, ut nomen et commemoratio pluribus verbis comprehensa præter alia interciderit inter *exceptis iis* et *familiaris.* Non paucorum verborum esse lacunas extremas eius loci, patet ex iis, quæ his respondent p. 93. (vid. disputat. nostr. p. 27 not. coll. p. 30 not.) ubi pæne tota narratio de iudicio Maniliano et reditus ad narrationem de Corneliano interiit.

P. 101 (964 Gr. 23 Sch.) verbis Ciceronis ab Asconio excerptis additamentum minime bonum insertum est; editur enim inde a Manutio: *neque, quum salutem pop. Romano atque omnibus gentibus finem diuturnæ captivitatis, turpitudinis et servitutis afferret, passus est* &c. Vocabulum *captivitatis* apud Senecam demum et Tacitum reperitur, coniungendumque fuit cum *servitutis* nomine, non cum *turpitudinis*; in edit. I est *cupiditatis;* verum nullam similem vocem puto reperiri posse, quæ hoc loco apte addatur; satis est, turpitudinem et servitutem memorari; sed omnino eiiciendum illud vocabulum esse, patet ex eo, quod Ciceronis dicendi morem corrumpit, tribus vocabulis ita

coniunctis, ut extremum particula *et* adnectatur; vid. epist. nostr. ad Orell. p. 39 sq. Animadvertendum est autem hoc tum non fieri, quum res eodem, ut ita dicam, ordine, simpliciter et ἐκ παραλλήλου coniungantur; itaque minime repugnat huic observationi locus orat. pro Cluent. 37, 103. *concionibus quotidianis, seditiosis et turbulentis:* neque enim hæc ex eodem genere sunt, nec simpliciter coniuncta; conciones quotidianas habebat; cæ seditiosæ et turbulentæ erant; ne illi quidem loci repugnant, in quibus plura vocabula ita coniunguntur, ut priora omnia unam efficiant notionem, cui adiungitur ea, quæ in extremo vocabulo est, ut in Divin. 22, 72 *quos ut incolumes conservare, tueri, confirmare ac recuperare possimus* &c. Repugnaret in Catil. II, 13, 29, nisi ibi codd. et Stephani auctoritate delendum esset *atque.* Ut igitur ad fragmentum illud redeam, non dubito, quin Cicero *finem diuturnæ turpitudinis et servitutis afferret* scripserit; Manutium autem hactenus verum vidisse puto, ut id eum vocabulum restituisse credam, quod ad *servitutis* adscriptum esset. Idem Manutius verissime vidit in argum. Cornel. p. 93 (949 Gr. 18 Sch.) *prætore* ab interprete additum esse ex iis, quæ paulo ante scripta sunt. Simile additamentum nescio an sit p. 95 (953 Gr. 186 Sch.) ubi in ed. I est: *simulacra effigies hominum;* alterutrum ab Asconio non esse videtur; sed peius est additamentum librarii alicuius in verbis Ciceronis, quæ posuit Asconius p. 99 (960 Gr. 22 Sch.) *Tertium est de legum*

*abrogationibus, quo de genere persæpe senatusconsulta fiunt, ut nuper de ipsa lege Calpurnia, quæ derogaretur.* Cicero posuerat, quattuor esse genera, in quibus senatus aliquid de legibus statueret; ex his unum erat de legibus abrogandis, de quo iam dixit. Adparet hominem indoctum, quum, de qua re ageretur, notare vellet, nec satis rem teneret illa *de legum abrogationibus* addidisse, quum Cicero scripsisset, Asconius excerpsisset: *Tertium est, de quo genere* &c. Extremam huius fragmenti partem vitiosam esse patet; sanare non possum.

P. 102 (965 Gr. 23 Sch.) hæc ex Ciceronis oratione excerpta leguntur: *Idem, nisi hæc ipsa lex, quam C. Cornelius tulit, obstitisset, decrevissem id, quod palam iam isti defensores iudiciorum pugnaverunt, senatui non placere id iudicium de Sullæ bonis fieri* &c. Etsi difficile est in fragmentis de iis, quæ ad totam orationis perpetuitatem pertinent, aliquid statuere, hic tamen clarissime patet, sententiam Ciceronis corruptam esse. Et *nisi* quidem, etsi in edit. I deest, recte sane additum esse, tota sententiæ conformatio declarat, nec infrequentes huiusmodi vocabulorum, maxime particularum, omissiones in ea edit sunt. Sed neque recte Cornelii patronus se,' quo minus id, quod vellet, decerneret, Cornelii lege impeditum dicit, neque Cicero id se decreturum fuisse dicere potest, quod aperte in Cornelii adversariis reprehendit; hos enim præclaros scilicet iudiciorum defensores, qui tantopere Cornelium quasi iudiciorum eversorem insectentur, pro ea ipsa re pugnare ait; tum

huic sententiæ satis aperte contrarium esse dicit id, quod ipse prætor in eadem causa egerit. Omnia componuntur et aptissima fiunt lenissima mutatione: IIDEM, *nisi-obstitisset*, DECREVISSENT *id*, *quod iam palam* &c. Vides Ciceronem legem Cornelii laudare et eorum hominum, qui iudicia tollere vellent, consilia ab eo impedita dicere. Gravius corrupta videntur fragmenta Ciceronis non longe hinc distantia p. 103 et 104 (Græv. 966. Schütz 24.) qui locus apud Hotomanum sic scriptus est: — *legem hanc Cornelii flagitabat, illam, quæ ex S. C. ferebatur, repudiabat]. Idque vir is doctissimus duorum Consulum designatorum calamitate.* ET EADEM DE RE PAULO POST. *Ut spectaculum illud duorum designatorum consulum calamitate, re et tempore salubre ac necessarium, genere et exemplo miserum ac funestum, videremus] P. Syllam* &c. Illa *vir is* &c., quæ hic Asconio dantur, Ciceronis esse, recte Patricius vidit; verba enim *et eadem de re* declarant, duos Ciceronis locos ab Asconio coniungi et ad eos intelligendos illa de Sylla et Autronio dici. Corruptas voces nemo restituit; nec tamen id fieri non potest, si animadverterimus verba illa *duorum designatorum consulum calamitate* altero loco, ubi et sententiam et orationis concinnitatem turbant, errore describentis repetita esse; priora illa in ed. I sic scripta sunt: *idque in rebus doctissimus*; Cicero scripsit: — *repudiabat*; IDQUE IURE UT DOCTI SUMUS *duorum consulum designatorum calamitate*; deinde: *Ut spectaculum illud re et tempore salubre ac necessarium*, &c. Iterum

laudat Cornelii legem, recteque eam a populo Romano flagitatam, ex eventu adparere dicit.

Mirus error commissus est in loco Ciceronis ab Asconio paulo post descripto p. 104 (p. 967 Gr. 24 Sch.), ubi sic edunt: *Plebem ex Maniliana offensione victam et domitam esse dicit, ante vestros annos* &c., quasi hæc omnia Ciceronis sint, quum nihil apertius sit, quam Asconium, ut solet, breviter rem, de qua in loco Ciceronis agatur, complecti [a]). In Ciceronis verbis *animos*, non *annos* legendum esse, vere suspicatus est Patricius; in edit. I scribitur: *ut omnino * ne illius potestate abalienemur;* in illo *ante* quid lateat, nescio; cætera sic scripta a Cicerone puto: *vestros animos-ut omnino* [a restitutio] *ne illius potestatis abalienentur;* &c.

Initio secundæ orationis Cornelianæ (vel potius post lacunam, ut dixi disput. crit. p. 33.) hæc Ciceronis verba posita sunt p. 107 (972 Gr. 27 Sch.) *Num in eo, qui sint hi testes, hæsitatis? Ego vobis edam duos.. Reliqui sunt de consularibus, inimici tribunitiæ potestatis* &c. Hæc non recte habere, multis arguere possum, sed satis est veram lectionem verborum proponere: *Num in eo, qui sint hi testes, hæsitatis? Ego vobis edam. Duo reliqui sunt de consularibus* &c. Et *duo* est in edit. I; iam aptum est, quod scribit Asconius: *M. Lucullum et M. Lepidum significat* &c.

Difficilior est emendatio ultimi fragmenti ab

[a]) similem errorem attigi in disput. crit. p. 60 sq. not.

Asconio ex hac oratione positi p. 108 (974 Gr. 28 Sch.) *Hæc est controversia eiusmodi, ut mihi trib. pl. Cn. Domitius, Catulo M. Terpolius contemptissimum nomen ciectum esse ex iis, qui trib. pl. fuerunt.* In ed. I inter *mihi* et *tr. pl.* spatium vacuum est. Sigonius quidem et post eum ceteri plane desperant de Ciceronis sententia restituenda. Mihi tamen ex ipsa comparatione apparere videtur, hoc Ciceronem dicere, inter se et Catulum dissensionem esse de universo tribunatu plebis neque eundem utrique tribunum bonum videri; id mihi his fere verbis comprehensum videtur fuisse: *Hæc est controversia eiusmodi, ut mihi [probetur s. placeat] trib. pleb. Cn. Domitius, Catulo M. Terpolius, contemptissimum nomen electum ex iis, qui tribuni pleb. fuerunt.* De extrema sententiæ parte pæne adfirmaverim ita esse; quam sæpe illud *esse* a scribis et interpretibus intrusum sit, notum est; exempla exstant apud Wund. præfat. cod. Erfurt. p. XLI, p. XLII, p. LXXXII, p. XCII, et in epist. mea ad Orell. p. 38 et 49.

Hæc erant, quæ in Cornelianis probabiliter emendare posse mihi videbar; venio ad orationem in toga candida, in cuius orationis argumento Asconiano necesssario scribendum est cum Sigonio *eique rei*, ubi nunc est *ei quoque rei*; nulli alii rei intercessum esse Asconius dixit; et est hic error in libris scriptis frequentissimus; deinde p. 111 (979 Gr. 522 Or.) pro *quos spoliaverat* ed. I habet *qui spoliaverant*, ortum, ut alibi similia plusquamperfecta activa, ex *qui spoliati erant.* Recte autem retentum est p. 112 (987 Gr. 522 Or.) *e po-*

*stremo in tertium locum esse subiectum*, minus recte expositum; *subiici* enim proprie hic dicitur de eo, qui ex inferiore loco extollitur subito et evehitur.

P. 113 (981 Gr. 523 Or.) Ciceronis hæc verba proferuntur: *Me qua amentia inductus est ut contemneret, constituere non possum. Utrum æquo animo* (om. *animo* ed. I.) *laturum putavit? an in suo familiarissimo non viderat, me ne aliorum quidem iniurias mediocriter posse ferre?* in quibus ut nihil dicam de errore in *inductus est*, cuius in Asconii edit. I. tot exempla reperiuntur in hac ipsa voce *est*, ut satis pateat, antiquam scribendi rationem male expressam esse, vocabulum *non* additum est contra ed. primæ auctoritatem; præterea minus apte hoc loco *an* ponitur, quod sine dubio Cicero subiecit aliam contemtus causam adferens; nam nunc primam reiicit; itaque scriptum esse a Cicerone puto: AT *in suo familiarissimo viderat &c.*; hæc est enim propria particula, quum statim huiusmodi interrogationibus refutatio adiungitur. Gravius corruptum videtur fragmentum positum p. 114 (p. 982 Gr. 524 Or.) *Quamobrem augere etiam mercedes si vultis, Q. Mucium perverti legem impedire ut cœpit senten. Cos. ego* (ed. I. *senter cos. sed ego*) *ea lege contentus sum, qua duos coss. designatos uno tempore damnari vidimus.* His verbis Sigonius et Patricius cæterique Ciceronem senatum alloqui putaverunt, quum apertum sit et ex verbis *si vultis* et ex mercedis mentione et ex exitu sententiæ Ciceronem in competitores invehi, eosque cum vehe-

menti indignatione et contemtu in intercessione comparanda contra legem, qua ambitus tolleretur, perseverare iubere. Hoc invento, verborum quoque emendandorum, quæ illi pro conclamatis reliquerunt, via inventa est, si non certa, at probabilis tamen. Videtur enim Cicero ita scripsisse: *Quamobrem augete etiam mercedem, si vultis, Q. Mucii! Perseveret legem impedire, ut coepit senatus consultum; ego ea lege contentus sum &c.* Malui *mercedem;* nam *mercedes* vix dicuntur nisi de reditibus plurium rerum. Error ortus ex *mercedē* sequente litera *s. Mucii* ex *Mucium* facio; potest *Muciū* non ita magno errore ex illo oriri; sed omnino, ut dixi, in his rebus libertas maior est in Asconianis, quam in iis scriptis, in quibus vel unus codex nec ita bonus adhibitus est; hic Poggii et reliquorum errores corrigimus. Id apparet ex fragmento Ciceronis paulo post posito p. 114 (983 Gr. 524 Or.): *A principibus civitatis? qui tibi, quum L. Vulcatius consul in consilio fuisset, ne petendi quidem potestatem esse voluerunt?* Hæc mihil aliud significare possunt, quam principes consilium habuisse et Volcatium consulem adhibuisse; res autem ipsa cum Asconii auctoritate clamat Volcatium consilium habuisse et in id principes civitatis adhibuisse; necessario igitur scribendum est: *L. Volcatio cos. in consilio fuissent,* neque in re certissima temeritatis crimen timendum. Verum ut in forma singulorum vocabulorum erratum est, ita eadem erroris suspicio ad tota vocabula et ad

eorum ordinem transferri eodem modo non potest; itaque pag. 115 (983 Gr., 524 Or.) ubi editur: *a plebe? cui spectaculum eiusmodi tua crudelitas præbuit, ut nemo sine luctu adspicere, sine gemitu recordari posset;* — hic, inquam, dubitari non potest, quin aliter Cicero scripserit, quum in ed. I. sit: *ut nemo sine gemitu ac recordatione luctus aspicere posset.* Ad mutandum Manutium (ab eo enim est vulgata lectio) impulisse videtur, quod, quo tempore spectaculum illud præberetur, neminem luctus ex eo capti *recordari* potuisse videbat; voluit igitur *aspicere* ad illud tempus, *recordari* ad id, quod insecutum est, referri. Sed omnino Cicero, si de illo tempore locutus esset, ipsum luctum, non recordationem commemorasset; deinde aptius est ad Ciceronis consilium dicere, quo animo hoc ipso tempore plebs sit propter scelus antea commissum. Ne recte quidem dici videtur *spectaculum adspicere.* Legendum igitur videtur: *ut* TE *nemo sine gemitu ac recordatione luctus aspicere* POSSIT.

Paulo post pag. 115 (983 Gr. 524 Or.) ita scribitur: *Ne tamen erretis, quod his temporibus ædes Apollinis in Palatio sit nobilissima: admonendi estis, non hanc a Cicerone significari, ne puto, quam post mortem etiam Ciceronis multis annis Imp. Cæsar, quem nunc divum Augustum dicimus, post Actiacam victoriam fecerit.* Sed *ne puto,* ex quo Orellius fieri vult *in Palatio,* in Hotomani editionem errore irrepsit; in ed. I. est, ut in cæteris, *ut puto,* quod perversum esse, recte

Orellius indicat; sed emendatio facilis et certa: *utpote quam — fecerit.* Sed alius multo gravior error hic esse videtur, quem indignor me nunc demum animadvertere; nam illud *sit nobilissima* Manutii est; edit. I. reliquæque veteres *fuit nobilissima* habent; et per se quidem indicativus sine dubio præstat, quum rem sane certam ponat, et propter eam ne errent filii, caveat; historiane hanc lectionem admittat, quæritur; ac mihi sane tum alioquin probabile videtur, tum ex hoc loco fere certum, ædem illam Apollinis Palatini ab Augusto ædificatam Neroniano incendio conflagrasse, etsi de huius templi interitu nihil traditur [3]). Primum Tacitus Ann. XV, 39 negat sisti potuisse, quin *et palatium et domus* (Neronis) *et* CUNCTA CIRCUM *haurirentur,* similiterque Dio Cass. 62, 17 p. 1015 Reim. τό, τε γὰρ Παλατῖνον ὄρος σύμπαν — ἐκαύθη Erat autem illud templum in parte domus Palatinæ. (Sueton. Aug. 29.) Deinde idem Tacitus, præterquam quod universe templa et porticus interisse scribit, hæc addit: *exin monimenta ingeniorum antiqua et incorrupta, quamvis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint, quæ reparari nequibant* [4]); hæc

---

[3]) Cfr. Silv. Lürsen de templo et biblioth. Apollinis Palatini (Franequ. 1719. 8.) p. 226 sq., qui læsam esse eo incendio hanc bibliothecam, disputat.

[4]) Sic hunc locum legendum puto; suo tempore seniores, qui iuvenes ante id incendium fuissent, multa huiusmodi meminisse facile posse dicit; Neronis tem-

facile intelligitur ad celebres bibliothecas pertinere; mihi videntur maxime in Palatinam cadere. Non ignoro, duobus locis eam bibliothecam a Plinio Maiori commemorari tanquam stantem (7 c. 58 et 34, c. 7;) quamquam alter locus alio quoque referri potest et refertur ab Lipsio et aliis; sed restitutam illam bibliothecam, ut alias restituit Domitianus (Sueton. Dom. 20) non nego; meam autem sententiam maxime confirmat, quod Gellius et alii non raro Ulpiam et Tiberianæ domus et Pacis bibliothecas commemorant, Palatinam nunquam, omnium antiquissimam et nobilissimam, vix omissuri, si integra permansisset. Nam quod Io. Sarisberiensis, (Policrat. II, 26) quum libros vetustos a Gregorio I pontifice maximo combustos significaret, usus est versu Horatii ex Epist. lib. I, 3, 17, ex eo nihil confici non monerem, nisi ita Lipsius putasset (de biblioth. c. 7.) Hæc igitur si vera sunt, Asconius hanc commentariorum partem composuit non solum imperante Nerone, quod ostendere studui in disput. mea p. 4, sed extremo Neronis tempore post a. 817, senex prope septuagenarius; confirmaturque omnino nostra de Asconii ætate sententia.

P. 115 (984 Gr. 525 Or.) *Quid tu potes*

pore, (ad id enim pertinere debet *meminerant*) non minus iuniores sciebant, non solum meminerant, quid perisset. Qui *quamvis-meminerant* coniungunt, obliti videntur, memoriam non levaro iacturam *monumentorum antiquorum et incorruptorum*. Apparat, me paulo ante cum Ernestio scribere *quæsitas* pro *quæsitæ*.

*in defensione tua dicere, quod illi ne dixerunt? quæ tibi dicere non licebit.* (Alii interpungunt *in defensione tua dicere?*) Comparat Cicero Catilinam cum Luscio et Bellieno, hominibus propter scelera in turbis Sullanis commissa damnatis, Catilinæque vel peiorem esse causam, si accusetur, ostendit. Iam priorum huius fragmenti verborum sententia adparet, dummodo animadvertamus in edit. I esse, *quod illi non,* ubi nunc est *ne.* Negat Cicero Catilinam quidquam pro se dicere posse, quod non pro se Luscius et Bellienus dixerint. Legendum est igitur: *Quid tu potes in defensione tua dicere, quod illi non dixerint?* Cætera non tam emendanda sunt, quam quid exciderit, videndum; alterum enim erat, illos dicere potuisse, quæ Catilina non posset; id hoc fere modo scripserat Cicero: *[illi multa dixerunt], quæ tibi dicere non licebit;* propter vicinitatem verborum *dixerint* et *dixerunt* nonnulla omissa sunt. Sed gravius erratum est partim a librariis, multo autem magis ab editoribus in proximis. Ciceroni enim illa tribuunt p. 116: *Is ergo negat ignarum esse* &c., in quo primum quæro, quis neget; deinde miror subito a Catilina orationem averti, et idem fere dici planius, quod breviter Catilinæ instans ante dixerit. Tum vero absurdum est, Asconii verba Ciceronis verbis particula *autem* adjungi. Scilicet nihil apertius est, quam omnia illa verba Asconii esse, qui postquam, qui homines significentur, dixit, sententiam loci ita exponit: *His ergo negat* (Cicero) IGNOTUM *esse, quum etiam imperitos se homines*

*esse, et, si quem etiam interfecissent, imperatori ac dictatori paruisse dicerent, ac negare quoque possent;* (ita suppleo: neque *possent* neque *posse* in ed. I est, nec spatium;) *Catilinam vero* &c. Paulo ante in eadem nota Asconii verba ita distinguenda sunt: *tres cædes proscriptorum. Circa eosdem dies L. quoque Bellienus* &c. Paulò post eadem pag. (985. Gr.) indigno modo neglecta est egregia emendatio in verbis Ciceronis: *Quid ego, ut violaveris provinciam, prædicem, cuncto populo Romano clamante ac resistente? Nam, ut te illic gesseris, non audeo dicere, quoniam absolutus es.* Si, quemadmodum se Catilina in provincia gesserit, non audet dicere, sane, ut illam violaverit, non est cur audeat. Præterea aliquid coram populo Romæ gestum significatur; nam provinciam violanti cunctus populus reclamare ac resistere non poterat. Itaque, quamquam *violaveris* est etiam p. 112 (980 Gr. 523 Or.) tamen recte Patricius *involaveris in provinciam* emendat. Cætera, quæ proposuit, improbanda sunt. Postremum huius orationis fragmentum p. 118 (988 Gr. 526 Orell.) in edit. I sic scribitur: *Hunc vos scitote licinium gladiatorem iam immisisse capillum catilinæ iudic. quã. Q. ue curium hominem questorium.* Id adnotare visum est, ne quis, reperta illa locutione *immisisse capillum,* veram lectionem se reperisse putaret; (video enim fingi aliquid posse de Licinio capillum promittente in Catilinæ, sodalis, iudicio, quod facile refutari potest;) videtur latere

nomen hominis (*C. Attilium* aut simile quid), qui iudex Catilinæ fuerit.

In proximis commentariis orationum in Pisonem et in Scaurum pauca emendare potui. Ad Pisonianæ init. p. 120 (591 Gr. 515 Sch.) quæ tradita sunt de Placentia colonia, in iis non unum librariorum mendum est. Primum deducta dicitur pridie Kal. Ian. primo anno belli Punici secundi Cornelio Scipione T. Sempronio Longo Coss., in quo recte hæsit Drakenborch ad Liv. XXI, 25, 2; quum enim illo tempore consulatum iniri solitum idibus Martiis ex multis Livii locis constet, (vid. XXII, 1, 4, XXIII, 30, 17, XXXVI, 1, 1 et qui præterea loci in indice Drakenborchii congesti sunt [5]), sequitur, ut extremo illorum consulatu deducta sit; id autem fieri non potest; tum enim Hannibal iam in Italia versabatur; et interiectum inter coloniæ deductionem et Hannibalis adventum aliquantum temporis, patet ex iis, quæ narrantur apud Polyb. III, 40 §. 6 sq. et apud Liv. XXI, 25 sq. Sed quod Drachenborchius statuit, deductas Placentiam et Cremonam colonias M. Livio et L. Æmilio coss., nodum incidit, non solvit, quum nomina aliorum consulum Asconius ponat; et sane Polybius iisdem, quibus Asconius, coss. deductas narrat. (l. c. §. 3. *ἐν ὅσῳ δ' οὗτοι (Πόπλιος Κορνήλιος καὶ Τιβέριος Σεμπρώνιος) περὶ τὰς καταγραφὰς ἐγί-*

[5]) Ex historia anni 532 Varr. (Pigh. Ann. II p. 126.) non tum id institutum esse adparet, sed iam receptum more fuisse.

γνοντο τῶν στρατοπέδων καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, ἔσπευσαν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν τὰ κατὰ τὰς ἀποικίας ἃς ἤδη πρότερον ἦσαν εἰς Γαλατίαν ἀποστέλλειν προκεχειρισμένοι. Hæc gesta, quum Hannibal, Sagunto capto, iam Pyrenæum transire conabatur §. 1. Neque me movet, quod Livius has colonias deductas retulit in libro vicesimo. Nam aut initium Scipionis et Longi consulatus in illum librum coniecisse videtur, ut proximum a narratione earum rerum, quæ ad Hannibalem pertinerent, ordiretur; nec sane initum ab iis consulatum narrat in libro XXI. (*Consules tum erant* 6, 3.); aut quum de consilio deducendarum coloniarum exponeret, quod ante captum fuisse Polybius significat, simul deductas narravit. Itaque arbitror legendum esse in Asconii adnotatione, una litera mutata, *prid. Kal. Iun.* Ita omnia conveniunt. Nam inter hoc tempus et Hannibalis adventum non ita breve spatium est. Deinde apud Asconium apertum est scribendum esse paulo post: *sex millia hominum novi coloni deducti sunt, in quibus equites* *. *Deducendi fuit causa* &c. Excidit numerus equitum inter colonos deductorum. Causa non equitum deducendorum, sed coloniæ notatur. Tum deduxisse dicuntur eam coloniam *triumviri P. Cornelius Asina, P. Papirius Maso, Cn. Pompeius sive Cn. Cornelius Scipio.* Sed particulæ *sive* in edit. I nullum vestigium est, neque apta hoc loco illa particula, neque omnino, si dubitasset, ita videtur scripturus fuisse: *Deduxerunt triumviri* &c. Scilicet præ-

nomen *Cn.* librarium oscitantem impulit, ut, quod bis ante paucos versus *Cn. Pompeii* nomen scripsisset, hic idem scriberet, deinde, errore animadverso, verum poneret, falsum non tolleret. Dubitatio a Livio (XXI, 25) commemorata ex eo orta videtur, quod triumviros ad diversa negotia missos confuderint. Quod denique in hac eadem adnotatione paulo ante perverse scriptum est: *ut petendi magistratus gratia civitatem Romanam adipiscerentur*, vocabulum *gratia* a Manutio additum est: videtur Asconius scripsisse *gerendo magistratus;* certo hic sensus fuit; res nota est.

Ad orat. pro Scauro p. 136 (1011 Gr. 243 Sch.) Asconius de Iuliis agens, *Lucius*, inquit, *et prætor et consul fuit.* Quid opus in dignitate hominis significanda præturæ commemoratione, quæ consulatus dignitate obruebatur? aut quid ineptius, quum illo tempore nemo consul fieret, qui non prætor fuisset? cur denique omittitur summus dignitatis cumulus, censura, quam gessit hic Lucius cum P. Licinio Crasso a. 665? Porro in edit. I est: *et cons. et pretor fuit;* scripsit Asconius *et consul et censor;* mutatum id est propter præturæ in fratre mentionem. Proxima pag. 137 (1012 Gr. 245 Sch.) quæ Asconius de C. Claudio, Appii et Publii fratre scripsit, corrupta sunt nec a Beiero (Fragm. Cic. Oratt. p. 190) recte constituta. Neque enim ipse Caius se, utrum patricius an plebeius futurus esset, dubitare dicebat, sed Cicero hoc urbane irridens finxit; nec sane alia nisi in illo fingendo urbanitas hic est. Mendum est igitur

in *se*, cætera verissima sunt in ed. I scriptura; (Ambrosiani codd. *que* et *quis* pro *quia* habent;) *ipsum quoque* an *C. quoque* scribendum sit, nescio.

Paulo plura in Milonianæ commentario emendari a me possunt.

In argumento p. 141 ubi est *in tabernam proximam Bovillano delatus est*, scribendum est *in Bovillano;* inepte enim taberna dicitur *propinqua* (agro) *Bovillano;* erroris origo facile intelligitur. P. 142 primum pro *exturbari tabernam iussit* (quasi taberna latitans eiicienda fuerit) legendum est *exturbari tabernâ iussit.* Lineola ista in Asconianis interdum male addita est, unde nunc legitur ad orat. in tog. cand. p. 116 (985 Gr. 525 Or.) *Dicitur, Catilinam adulterium commisisse,* et ad Mil. 14 p. 153 *dicitur servo P. Clodii sicam excidisse* [5]). Deinde, ubi est: *unde venerat*

---

5) Alia est ratio formulæ *dictum est*, id est, a me narratum et expositum. Altero illo dicendi genere Tacitus quoque semel usus videtur Hist. IV, 52 (*Titum — multo apud patrem sermone orasse dicebatur*) quum altera sæpissime utatur. Sed qui transpositorum in codice Taciti, unde cæteri codd. descripti sunt, foliorum imaginem animo proposuerit et vestigia literarum persecutus fuerit, intelliget Tacitum IV, 46 scripsisse: *sed immensa pecunia tanta vis hominum retinenda erat;* (quæ verba alii interpolarunt, alii in suspicionem vocarunt,) cap. autem 52. *Titum — orasse* FERUNT, *ne* &c. Illud *dicebatur* additum est, quum, quid in literis *fer̄* lateret, non viderent. Poterant hæc pluribus dici; sed opus non est.

*gressum recepit,* in ed. I. legitur *unde erat regressum recepit,* ex quo efficitur *unde erat egressus, se recepit.* P. 146 editur: *cum crebresceret rumor, Cn. Pompeium creari dictatorem, neque opportune aliter mala civitatis sedari posse;* in ed. I est *neque oportere;* scribendum est, transpositione facta: *Cn. Pompeium creari dictatorem oportere neque aliter* &c.

Ad c. 14 p. 155 legitur: *De oppugnata domo nusquam adhuc legi. Pompeius tamen, quum defenderet Milonem apud populum de vi, accusante Clodio, obstitit.* Cui tandem homini aut rei obstitit? aut quid hoc ad domum L. Cæcilii a Clodio oppugnatam pertinet? Scribendum est *obiecit.* Asconius eam rem neque in actis neque apud Fenestellam repererat; eodem tamen crimine Pompeium usum dicit; apte deinde addit, aliquid, quod eodem pertineat, a Tirone narratum esse.

Ad c. 35 p. 159 (945 Gr. 545 Sch.) scriptum est: *et quum ei præmium lege daretur, negavit.* Non recte *negavit* positum est, quum *repudiavit* dicendum esset; sed in edit. I legitur: *negavit. reo ita subscripserunt,* ex quo oritur vera scriptura *negavit se eo uti. Subscripserunt* &c. Eadem pag. (946 Gr. 546 Sch.) de M. Saufeii causa exponitur his verbis: *manifestumque odium Clodii saluti Saufeio fuit, quum eius vel peior causa quam Milonis fuisset, qui aperte dux fuerat expugnandæ tabernæ repertus. Deinde post paucos dies apud Considium quæstorem lege Plautia de vi; subscriptione eadem accusatus est, quod*

*loca occupasset et cum telo fuisset antesignanus operarum Milonis.* In his primum *dux fuerat repertus* non bene dicitur; deinde in ed. I voces *accusatus est* omittuntur, scribiturque *subscriptione ea;* extrema verba sic leguntur: *quod loca* * (spatium vacuum) *occupasset et cum telo fuisset nam * operarum milonis.* Vera huius loci forma est: *quia aperte dux fuerat expugnandæ tabernæ. Repetitus est deinde — apud Considium quæsitorem — subscriptione ea, quod loca [munita] occupasset et cum telo fuisset;* extremis quæ vocabula desint, non possum constituere. *Repetere* de reo iterum accusando dicitur; subscriptio est brevis criminis, quo quis accusatur, comprehensio. Quæsitor pro quæstore sæpius in hac adnotatione substituendus est.

Hæc erant fere quæ ad Asconii commentarios nunc quidem conferre poteram, quos si quis propter Asconii nomen minus nobilitatum non curat, Ciceronis certe orationum fragmenta aliquando paulo diligentius tractari non nolet, quam partem ab operum Ciceronis editoribus fere neglectam esse, satis constat; quod quum in iis reprehendendum putem, non abhorret ab hoc iudicio, fragmentis Ciceronis, quæ in commentario Ambrosiano a Maio edito insunt, paulum operæ impendere et paucos quosdam errores tollere.

Primum apud Maium p. 69, ap. Beier Fragm. Cic. Oratt. p. 91, ap. Orell. T. II. p. 2 p. 152 ex oratione in Clodium et Curionem hæc verba exstant: *Ut ille iudicio tamquam e naufragio nudus emersit.* Scribendum esse *e iudicio*, adpa-

ret. Gravior est error pag. 70. ubi Ciceroni tribuuntur verba *Augent* (B. *augens*) *magnum quendam cumulum æris alieni,* quæ neque ipsa Ciceroniana videntur, et pessime diuelluntur a proximis interpretis verbis. Ad verba Ciceronis *Creditoribus suis spem ostentare provinciæ videretur* interpres adnotavit: *Et defeneratum hac in parte significat, augens magnum quendam cumulum æris alieni, quod non &c.* Monendi lectores sunt, in codice Ciceronis et interpretis verba eodem literarum genere scripta esse, nec, si speciminis Maii editioni adiecti tabulæ secundæ, iu qua verba ex orat. de ære alieno Milonis exhibentur, credimus, spatiis ullis disiungi, quod persuadere aliis voluisse videtur Maius p. 104 not. 6. Idem error in verbis Ciceronis et interpretis separandis alios genuit pag. 73 (p. 97 B. 153 Or.) ubi Ciceronis hæc esse putantur: *Cuius satisdationes semper indicuntur induci.* Beier *iudicantur induci* edidit contra sermonis usum: postea Kreyssigii coniecturam *dicuntur induci* probavit, qua languida fit oratio, omnisque vis ironiæ tollitur. Legendum est: *Cuius satisdationes semper inducuntur.* Hæc Ciceronis sunt, ad quæ interpres: *Induci satisdationes dicit rescindi sententia prætoris.*

Ex oratione de ære alieno Milonis p. 99 hæc afferuntur: *Nisi vero liniamenta hominis et nomen figuris positum, non naturis putas.* Hic neque orationem rectam esse neque sensum ullum, omnes videre puto; quid est enim *liniamenta in figuris posita esse?* Et est in codice *hominis no-*

*men et figuris:* priora num ita scripta fuerint, ut Maius edidit, nescio; neque enim raro eum errasse, nunc satis omnes norunt. Apertum est, irridere Ciceronem, siquis, propter externam speciem homines appellatos putet, non propter animum; scripsit autem ita: *Nisi forte in liniamentis hominis nomen et figuris positum, non naturis putas.* Decepit aut librarium aut Maium disiunctio eorum, quæ sensu cohærent *liniamentis et figuris*, de qua re dixi in epistola ad Orell. p. 54 sq. Ne in interpretis quidem verbis p. 97 eam figuram Maius oblitcrare debebat: *Comminatur se et denuntiat actionibus eius adversarium futurum.* Ad ea autem verba Ciceronis, quæ emendavi, interpretis adnotatio sic scribenda est: *Definit,* (M. *definiti) hominis proprietatem non liniamentis corporum &c.*

Ex oratione de rege Alexandrino p. 103 hoc fragmentum positum est: *Si hercle in nostris rebus tam ad res, ad pecunias tam adtenti, tam avari soleremus esse.* Concinnitas membrorum turbata est, apparetque ad primum illud *tam* adiectivum deesse, tum non ferendam illam coniunctionem *ad res, ad pecunias.* Unius literæ mutatione hæc sanantur: *tam* ACRES *ad pecunias, tam adtenti, tam avari* &c. Eodem fere modo Terentius (Eunuch. 1, 2, 51) dixit: *ad rem est avidior.*

Pag. 104 sqq. Maius hæc pro Ciceronianis edidit: *Sed tamen, quæ sunt nostra iudicia, temptaverat Crassus adseverare, non semel de hac*

*Ægypti severitate, sed frequentissime præiudicatum. Ac primo quidem, illo tempore, quo pecunia repitita ab Tyro, et advecta Romam videbatur, seposita iam nuper ab Alexa rege. Occurrendum est igitur ut hæc refutentur et in ipsa propositione.* Deinde his adiungitur interpretis adnotatio: *Insigniter factum est, quod his verbis ingredi coeperit.* In sua autem adnotatione Maius hunc locum a se in priore editione paulum turbatum esse dicit; nunc satis sibi codicem prodere videri, quænam sint Tullii verba, quænam interpretis. Nescio, quid in priore editione sit; in secunda magna perturbatio est. Nam illa *temptaverat* &c. quis non videt cum superioribus non cohærere, nec ab oratore dici in senatu, sed narrari ab alio? Deinde in illis *occurrendum est igitur* quis non audit interpretem artificium orationis Ciceronianæ exponentem? Quis denique non videt, coniungendum esse *et in ipsa propositione insigniter factum est?* Itaque Ciceronis sunt: *Sed tamen quæ sunt nostra iudicia?* cætera interpretis, cuius adnotationis extrema pars coniungenda est cum verbis Ciceronis subiectis, colo posito. In verbis interpretis scribendum est *de hac Ægypti hereditate* (pro *severitate*) et *ab Tyriis et* (pro *ab Tyro et;* in cod. est: *Aptirei sed*).

Ipsum commentarium, in quo hæc fragmenta inclusa sunt, quum tantum propter memoriam rerum ex antiquiorum scriptis servatam magni faciam, non dignum iudico, de cuius verbis emendandis multa dicam. Sed tamen, quoniam utique

typis repetendus est, quidquid autem ita editur, quam emendatissimum edi debet, breviter, quo modo aliquot locos scribendos iudicem, dicam. P. 80 (p. 113 B.) pro *quoniam e reo* scribendum est *Quoniam vero;* p. 88 post *oportere* excidit *consulem fieri* aut *consulatum petere* aut simile quid; p. 95 pro *in senatusconsultum* (cod. *senatusconsultus*) scribendum est *in SCtis;* p. 99 (fere ex cod.) *Quia P. Clodium ad ferae alicuius et beluae similitudinem adscripsit, etiam* &c.; p. 113 *quaestio coniecturalis* pro *quasi coniecturalis;* ibd. *adscitus* pro *adsociatus* (cod. *adsocius*); p. 115 *et ingenii dignitate maiore;* p. 118 *quamvis aetate provectior, tamen famosi oratoris nomen obtinuit;* p. 135 *Quod in totum* pro *quo sin totum;* iterum *in totum* dixit p. 170; p. 136 *laudibus suis plurimis et meritis* (pro *demeritis*) *erga rempublicam tribuens;* p. 139 *hominum perditorum* pro *publicorum;* p. 149 *ut ex hostia civitates adiacentes;* p. 156 *pro rigore duritiae suae* ubi est *pro vigore d. s.;* p. 161 *Diffidentia* pro *Differentia;* p. 162 *Verum specta diligentius* pro *Verum specta licentius* [6]); p. 170 *in iudiciati de-*

---

6) Idem est mendum, quo apud Gell. XV, 3 *vir acerrimae in studio literarum licentiae* M. Tullius dicitur, et Quintilianus apud vitae Tibulli scriptorem, defendente miro modo Huschkio in Analect. literariis (Lips. 1826) p. 300 sq. not. Neque *licentia* qua ratione ad hunc sensum detorqueri potuerit, docet, et Gellii sententiae sola apta est diligentiae commemoratio, et ea

*certatione* pro *i. i. dissertatione;* p. 171 *merito hæc ab eo dici potuisse*, [si pro Ci] *spio Tullius impetrasset; porro autem, cum pro Cispio non obtinuerit;* p. 172 *Ne hoc igitur ei deesse* (sic cod.) *ad gratiam confiteretur, animo — fuisse, sed — non expetisse se dicit;* p. 174 *exseruerat asperitatem stomachi sui* pro *exercuerat* &c.; *p.* 176 *Scholastica levitate quasi nimis sectantem huiusmodi locos* (iocos?) *M. Tullium videbatur denotasse Laterensis* &c., p. 181 *promens* pro *provolvens*; p. 185 *idque negotium* pro *id nempe negotium* (cod. *id neque*); p. 187 *detrahit ei* pro *detrahit et*. Poterant ex his nonnulla ambitiose exornari; sed in his quisquiliis longus esse nolo; potius quoniam ad fragmenta Ciceronis librorum delatus sum, ex anonymi illius hominis commentario unum addam et corrigam. Nam ad Lib. 1 in Verr. 20 extr. (p. 460 Gr.) Hortensium signis et tabulis pictis familiariter delectatum scribit; id manifestum fieri ex Hortensio dialogo: *cum in villa Luculli bellum esset omnia apparatu venustatis ornatum.* Schuetzius, quum tacite *Hortensii* edidisset, scripsit *balneum omni apparatu venustatis ornatum;* sed neque balneum in Hortensii villa ad disputationem apud Lucullum habitam (vid. fragmentum libri tertio loco positum) pertinet, neque omnino balneum ullum; neque eum locum signis tabulisque pictis exornari solitum, legi. Scribendum est: *Quum in villam*

---

acris dici solet. Error ortus est ex similitudine literarum *di* et *li*.

*Luculli ventum esset, omni apparatu venustatis ornatam*, et hoc fragmentum ante id ponendum, quod significavi: *Lucullo quidem noster adventus et gratus et iucundus fuisse.* Ad eandem rem, signa et tabulas pictas, non, ut Sigonius putabat, ad eloquentiam, spectat fragmentum quinto loco positum ex Nonio. Posita hæc in exordio sermonis erant.

Sed satis iam diu in fragmentis conquirendis versari videmur, ut iam respiciendum sit ad ea, quæ integriora ad nos pervenerunt. Instituenti enim mihi quæstionem de commentariis illis Verrinarum orationum, qui Asconii esse credebantur, in ipsis prioribus orationibus nonnulla occurrebant de quibus rectius, quam factum esset ab aliis, mihi iudicare videbar; alia autem iam antea, quum de extremis harum orationum libris commentabar, collegeram, quæ hic exponi nec per se ineptum videtur, quoniam aliquid ad hanc Ciceronis operum partem iam attulimus, et faciendum id eo magis est, quod nonnulla ex his attigi in disputatione de Asconio [7]. Ac primum quidem quoniam in libro quarto et quinto id genus emendationis persecutus sum, ut additamenta librariorum tollerem, et interpretationibus eorum eiectis veterem meliorum codicum lectionem restituerem, dixi alibi, partim in his prioribus libris paulo fortasse minus late patere illud corruptionis genus (nam

[7]) maxime pag. 101 sq. not.

alia et antiqua vitia hic sunt) partim subsidia ad hanc rem plane perspiciendam non adesse [8]. Sed tamen aliqua huiusmodi vitia et deprehendi et tolli possunt, estque in his libris eadem codicum familia præstantior, quæ in postremis; sed huius familiæ unus codex paulo accuratius collatus est, Leidensis, ipse negligentissime scriptus et interdum interpolatus, sed aliter, quam cæteri vulgares; reliqua ex Stephani et Lambini auctoritate repetenda sunt. Exempla aliquot ponam. His igitur libris obsequentes Divinat. 4, 11 tollemus *diu; Cicero* potius scripsisset *spectatam iam diu et cognitam;* etsi omnino non *diu* sed *dudum* cognita fides erat; alio enim modo dicitur *diu cupimus* et similia, id est, diu in ea cupiditate fuimus et nunc sumus. Ibd. 4, 15 ubi editur: '*At enim cur a me potissimum hoc præsidium petiverunt? Si esset dubium, petissent a me præsidium necne, dicerem, cur petissent;* hic, inquam, iidem libri sequendi delendaque sunt altero loco illa *a me præsidium;* omnis vis est in verbo, frangiturque oratio et perit concinnitas illo additamento; relata enim inter se sunt *petissent necne* et *cur petissent.* Quod hic rationi, in minutis rebus spectatæ iam auctoritati dandum est, ut 5, 19 *fuit* tollamus et 7, 23 *is:* multo autem magis Act. 1, 3, 7 eiiciendæ sunt voces *ac testimoniis,* quum Cicero studiose orationem variaverit,

8) vid. quæ scripsi in epist. ad Orell. p. 9 et disput. crit. loco nuper citato.

et *testibus* privatis publicas *auctoritates* adiecerit, Manifesta librarii interpretatio est Act. 1, 15, 43 ubi recte Ernestius edidit *tempus vobis hoc divinitus datum esse*, quemadmodum est in cod. Leid. et Guelf.; *opportunissimum*, additum ad explicandam vim verborum *divinitus datum*, Stephanus quoque et Lambinus omittunt. Non minus apertum est Lib. 1, 12, 32 vocabulum *peccatisque*, quod Steph. et Lamb. codexque Leid. omittunt, delendum esse: nimis enim lenis est hæc vox et vulgaris post grave et proprium flagitiorum nomen; est hoc unum ex infinitis exemplis interpretamenti per particulam adiuncti. Lib. 1, 34, 87 recte omittitur ab iisdem editoribus alterum *te* in verbis *Si te magnitudo maleficii, si te hominum existimatio*; nam in huiusmodi repetitione coniunctionem proxime sequitur ea vox, in qua vis orationis est; vis est autem non in persona, sed in rebus, quæ Verrem movere debebant.

Vellem eadem auctoritate uti in iis, de quibus nunc dicam; sed sola rationis vi pugnandum est; videntur enim in his libris additamenta nonnulla esse nostris codicibus antiquiora. Ex his duo in extremo actionis primæ capite deprehendere mihi videor. Primum c. 18, 53 scribitur: *Non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc servi designatorum consulum non moverunt, quum eos novo exemplo universos arcesserent, eos tum lictores consulum vocent.* Miror neminem in durissimo hoc anacolutho offendisse, quod ego, qui multa defenderim anacolutha, non fero.

Nam neque, quæ solet esse anacoluthi causa, longa et impedita est periodus, neque, quæ semper apud Ciceronem deprehenduntur, hic ulla sunt vestigia orationis in orbem redeuntis et se quasi revocantis; denique ipsa orationis forma accurata est et tanquam ad regulam facta, relativo præcedente, demonstrativo subsequente *(ut, quos — eos tum)*, ut ista perturbatio hoc loco esse nullo modo possit. Accedit ad argumenta ex orationis structura ducta aliud ex ipsa sententia, quæ aptior est, si, nomine hominum non adiecto, ea sola ponuntur, quæ inter se referuntur: *ut, quos servi non moverunt, eos lictores vocent.* Itaque dubium mihi non videtur, quin *Siculi* adscriptum ab interprete sit, quinam intelligerentur, indicante. Id ita esse, perspici posse puto ex Lib. II, 6, 17, ubi editur: *Nolebat in agendo discere (tametsi non provinciæ rudis erat et tiro) sed in Siciliam paratus ad prædam meditatusque venire cupiebat.* Rectius ad illa *nolebat — discere*, quæ universe dicuntur, refertur, excluso provinciæ nomine, *sed paratus ad prædam* &c. Præterea loci significatio inest in vocibus *ad prædam*, coniungendis non cum *paratus* sed cum *venire.* Jam in codice Metelli est *Siciliæ*, non *in Siciliam;* puto apertum esse, hoc vocabulo *provinciæ* perverse sane adscriptum in verba Ciceronis irrepsisse: et vidit id Gulielmus. Redeo ad actionis primæ exitum. Nam c. 18, 55 ubi Cicero rationem suam causæ agendæ exponit, nunc scriptum est: *ita testes constituam, ut crimen totum explicem; ubi id interrogando, argumentis at-*

*que oratione firmavero, tum testes ad crimen accommodem.* Neque tamen ita Ciceronem scripsisse, Hotomanus recte vidit. Testes enim ad crimen accommodare quid aliud est, quam testes producere et interrogare? itaque id non ante faciebat; deinde qui poterat interrogare, antequam crimen explicatum esset, quod argumentis et oratione fiebat? Itaque isto quidem loco interrogatio commemorari non potest, quæ recte significatur proximis verbis. Hæc per se firma confirmantur eadem ratione, qua paulo ante usus sum p. 7 sq.; neque enim Ciceroniano more coniuncta sunt *interrogando, argumentis atque oratione*[9]; neque sane Cicero ita gerundium et substantiva iunxisset, quum liceret aut tribus verbis aut tribus substantivis uti. Brevi præcidam. *Interrogando* additum est ab aliquo, qui hoc loco intrudendum putabat, quod paulo post recte dicitur *eadem interrogandi facultas, argumentandi dicendique.* Adversarii enim, testibus a Cicerone productis, nullo certo ordine adstringebantur. In tam certa re non me movet, quod commentarii scriptor hoc vocabulum in suo codice habuit, potiusque hoc exemplum ei addo, de quo dixi disputationis meæ pag. 101. Unum his addam ex tertio libro interpolationis exemplum; scribitur enim III, 49, 117 *Si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua*

---

[9]) Fugit me hic locus, quum quattuor me huiusmodi locos in Verrinis reperisse scribebam in epist. ad Orell. p. 39.

*parvo; si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ vocarentur, parvo vendidisti.* Mire prius illud *parvo* interiicitur, mire etiam ad id ex sequentibus *vendidisti* intelligitur; nec potest omnino, quum ad *magno* semel positum hæc vox referatur, ipsa bis poni; sed obscurata est præterea coniunctionis repetitæ vis; vera orationis forma restituitur eiecto isto vocabulo: *si, ut lex esset libido tua, si, ut — vocarentur, parvo vendidisti.* Orellius, Vir. Cl., quum præterea alterum *si* delendum putaret, particulam *ut* priore loco non recte interpretatus est. Sed de hoc corruptionis genere satis dictum est[1]); percurram alios nonnullos locos, ut iis aut ex libris aut ex coniectura meliorem formam restituam.

Divinat. 1, 2 ubi est *iucundam diuturnamque memoriam quæsturæ nominisque mei*, e cod. Leid. recipiendum est *præclaram diuturnamque;* utrum ex interpretatione ortum sit, dubitari nequit.

Ibd. c. 4, 12 delendum est pronomen *me* a Schützio et Orellio ex Menardi coniectura additum. Præiudicium non in eo erat, quod Ciceronem actorem suæ causæ quæsissent, sed quod omnino actorem; Cæcilius, quum negaret a Cicerone

---

1) Vix commemorarem Lib. II, 3, 6 ex cod. Fabricii et Metelli, id est, optimis, legendum esse *civium*, non *civium Romanorum*, vel propter præcedens *populi Romani*, nisi idem additamentum expulissem ex libri quinti loco aliquo epist. ad Orell. p. 20 sq. De numeris Beckio credendum non est.

petisse Siculos, ut causam ageret, a se petisse dicere non posset, negabat omnino, illos actorem quæsisse. Levis res est, sed ad proprietatem Latini sermonis non negligenda; *quæro actorem*, quum, quem reperiam, circumspicio; quum ab certo homine, ut actor sit, peto, non *quæro eum actorem*, sed sumo, constituo, esse volo, nisi latet et ideo quærendus est; quod in Ciceronem non cadit.

Ibd. 16, 51 editur: *utrum tandem censes hoc iudices gravius ferre oportere, te ab illo esse læsum, an provinciam Siciliam esse vexatam ac perditam?* Pronomen *hoc* et languet, nec recto loco positum est, et, si alteri sententiæ infinitæ *hoc* præmittitur, scribendum deinde videtur *an illud.* Accedit, quod in hac forma dicendi *Utrum tandem censes* plerumque *utrum* pronomen est, non adverbium. In Leidensi cod. est *nos* (et *inde* pro *iudices*); legendum est igitur: *utrum tandem censes hos iudices gravius ferre oportere? te ab illo esse læsum, an provinciam Siciliam esse v. a. p.?* Prius *esse,* si ad Lambini auctoritatem codex accesserit, delendum erit.

Ibd. 18, 60. Recte factum, quod Orellius non improbavit codicis Meiningensis, ceteroquin pessimi, lectionem *sine nonnulla vituperatione. Sine ulla* dici in huiusmodi sententia nequit; nam affirmationi *sine ulla vituperatione accusare potes* opposita est hæc negandi ratio: *sine vituperatione accusare non potes; nonnulla,* ut alibi, est aliqua non maxima, sensusque idem est ac si dicas: *Qui nonnullam iam vituperationem subis, si iniuria affectus ac-*

*cusas* &c. Sed de pronominibus indefinitis alius mihi dicendi locus propositus est. Vereor autem, ne hæc scriptura in codicibus conferendis neglecta sit; nam in marg. ed. 1577 ex veteri codice ad proximum *nulla (si vero nulla)* notatur *non ulla.* Puto erratum esse [a]) et ad *ulla* pertinere, scriptumque fuisse *nonnulla.* Paulo post 19, 61 cum Steph., Lamb., codiceque Leid. scribendum est *publici muneris societatem.* Nulla est privata huiusmodi muneris societas: ne publica quidem igitur ulla appellatur; publici muneris societas gravior est, quam privatæ rei.

In Act. I, 7, 19 erratum est in scriptura codicum indicanda; nam ad prius *arbitrabantur* ex Leid. enotatum est *videbant;* id Steph. et Lamb. pro altero *arbitrabantur* ediderunt; certum est, Ciceronem has sententias, quibus diversa hominum genera variata oratione describat, non eodem verbo terminasse; sed error est in Leidensis cod. lectione, sive Burmannum oculi fefellerunt, sive Beckium; Cicero enim homines de vulgo minus subtiliter iudicantes describens *qui-arbitrabantur* dicit, deinde de iis, qui sagaci suspicione rem totam perspiciebant, aptissime subiicit: *qui-videbant.*

Ibd. 14, 41 *se avarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ victoriæ non posse.* Quæ sit nocens victòria, | nisi ea, quæ noceat, scire velim, aut, si nocentis hominis sit, quo

---

a) cfr. epist. ad Orell. p. 18.

exemplo hoc dicatur a Cicerone; ne poeta quidem Latinus improbam victoriam impuri hominis nocentem appellasset; semper enim in transferendo vocabulorum usu propriæ significationis vestigia manent. Tum studiose has sententias exæquatas esse, apparet; ita autem *nocentissimæ victoriæ* respondere debebat *avarissima*, non *hominis avarissimi* cupiditas. Neminem opinor negaturum esse, scripsisse Ciceronem: *nocentissimi victoriæ non posse;* iam homini homo, res rei respondet; casus a librario ad proximum substantivum, ut fieri solet, adcommodatus est.

Lib. 1, 8, 22 mira est personarum mutatio in his verbis: *quanto periculo venturi* SIMUS *ad eos iudices, quos propter odium* VESTRI *populus Romanus de vobis voluerit iudicare.* In codd. Huydec. et Meining. est *nostri*, apud Steph et Lamb. *nobis;* satis hoc auctoritatis est, si in hac re auctoritate opus est, reponentibus *odium nostri* et *de nobis.*

Lib. 1, 9, 24. *morem illi geram: utar oratione perpetua: non quoniam hoc sit necesse, verum ut experiar* &c. Non magis in huiusmodi sententia *non quoniam* dici potest, quam *non quum;* vetat utriusque particulæ natura, non rei *causam,* si subtilius spectas, indicantis. Recte igitur haetenus in margine repetitionum Lambinianarum est *non quod;* sed scribendum est: *non quo iam hoc sit necesse.*

Lib. 1, 19, 49. *In Asiam vero postquam venit, quid ego adventus istius prandia, coenas, equos, muneraque commemorem?* Paulo brevius et durius, quam pro Ciceronis more, dicta viden-

tur *prandia* et *coenæ adventus*; sed plane insolens et ineptum *equi adventus*. Neque hæc illo uno adventu, quum in Asiam venit, sed ut quamque urbem ingressus erat, dabantur. Nimirum interpungendum est *adventus istius*, *prandia* &c. *Adventus* enim pluraliter dicuntur significanturque superbæ et sumptuosæ urbium, ut ita dicam, ingressiones, quem usum exposui in epist. ad Orell. p. 64. *Sumptus in adventum* Verris a Milesiis factus commemoratur 34, 86.

Lib. 1, 24, 63. Restituenda est lectio, quæ ante Beckium in editionibus erat: *ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonebant*; codicum quidem auctoritas in hac re pæne nulla est; tametsi *flagitiosæ* non in minus multis esse videtur; sed illa altera lectio plane intolerabilem pleonasmum habet; quum enim dicitur *ut eum libidines facere admonebant*, per se intelligitur, flagitiose facere admonuisse; deinde quum præcedat *ut mos istius erat*, debet profecto sequi eadem ratione, *ut facere admonebatur*, non *ut flagitiose facere*; quid duri habeat *suæ libidines flagitiosæ*, non video.

Lib. 1, 39, 99. *perinde quasi non, ut quæstor sine prætore, posset rationem referre (ut tu, Hortensi, ut omnes) eodem modo sine quæstore prætor.* Hæc ita Ernestius sensu, ut opinabatur, et linguæ legibus iubentibus interpunxit; in quo et ipse lapsus est et qui eum sequuntur. Quid enim apertius, quam in huiusmodi comparatione in alterius sententiæ initio necessario positas esse voces *eodem modo?* deinde quo modo inter ea, quæ comparan-

tur, interiicitur exemplum illud, quod, si ad alteram partem pertineret, tum denique, quum ex comparatione aliquid effectum esset, confirmandi causa adiiceretur? Itaque interpungendum est et scribendum: *perinde quasi non, ut quæstor sine prætore possit rationem referre (ut tu, Hortensi, ut omnes), eodem modo sine quæstore prætor.* Iam recte prior sententia exemplo addito confirmatur, tum comparando concluditur, idem prætorem facere posse. *Possit* est apud Steph. et Lamb. et in cod. Huyd. ac fortasse aliis; vel in altera interpunctione sic scribendum erat; in generali enim sententia Latine semper dicitur *quasi non possit*, nos ex nostro more *posset* dicimus, (in quo ipse erravi Emendd. in Cic. scripta philos. p. 160 in Acad. II, 18, 58,) quod Latini tum demum dicunt, quum de re præterita agitur (ut pro Sull. 19, 54) aut verbum ad præcedens tempus præteritum refertur, ut de Divin. II, 20, 46 *quasi concederem* arcte cohæret cum illis *multa verba fecisti.*

. Lib. 1, 41, 106 iniuria improbata est Stephani et cod. Leid. scriptura *cui condonabat hereditatem;* neque enim condonarat tum hereditatem; sed in eo erat, ut condonaret ipso edicto scribendo. Ea vis imperfecti librariis ignota erat; *condonarat* ex correctione natum esse, perspicitur etiam ex eo, quod in cod. Huydec. est *condonavit.*

Lib. 1, 58, 151. *P. Iunii erat filius, quem pater moriens tum tutoribus et propinquis, tum legibus, tum æquitati magistratuum, tum iudiciis vestris commendandum putavit.* Quid hoc est com-

*mendandum putavit?* verene igitur Iunius filium magistratibus et legibus iudiciisque se aliqua ratione commendare debere putavit, et commendavit? quid denique hoc ad eam rem, de qua quæritur? Immo moriens hunc, ut cæteros cives, putabat legum iudiciorumque præsidio tutum iisque per se commendatum, quod aliter evenisse Cicero queritur. Scribendum est igitur *commendatum;* et est hæc lectio in cod. Huydec. et Oxon. ψ, ut facile suspiceris in aliis quoque fuisse, qui cum his facere soleant. Melioris familiæ codicum auctoritate uti hoc loco non possumus. Paulo post Lib. 1, 58, 153. Cicero exponit, quanta omnium liberis pericula proposita sint, si Verris similes prætores habitura sit respublica, contra quorum iniquitatem a nemine defendi possint: *Quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuum? Mater, credo;* et paulo post: *Tutoresne defenderent?* Hæc extrema recte scripta non sunt; ita enim interrogat, quasi de re aliqua præterita dicat, tum neminem defendere potuisse, quum de futuro tempore anxius esse videri velit. Et sane, quum ita dixerit: *quis est, qui tueri possit?* id est, *quis tueri poterit?* non potest imperfectum illud subiicere; sed mendum apertum est et vulgare; scripsit enim: *Tutoresne defendent?* Quoties hæc commutata sint a librariis, omnes norunt.

Quoniam quæ ad primos libros pertinebant, exposita sunt, restat, ut de loco quodam libri secundi dicam, quem disput. crit. p. 102 not. inter

eos esse dixi, ex quibus vel maxime appareret, quam inveterata vitia in codicibus huius partis essent. Is est c. 13 §. 34. Paulo ante Cicero, quo iure Siculi in iudiciis uterentur, exposuit; hanc totam rem Verris iniquitate eversam dicit, qui aut non eos iudices dederit, quos oporteret, aut ita dederit, ut libere iudicare non liceret. Id primum in iis causis accidisse ostendit, in quibus Siculus cum Siculo eiusdem civitatis certarit. Iam cætera genera persequenda sunt. Sequitur *Selecti e conventu aut propositi ex negotiatoribus iudices nulli.* Permirum iam Ciceronem transire ad id genus iudiciorum, quod antea pæne ultimum posuit; quamquam plane eundem ordinem cum non servasse apparet ex iis, quæ sequuntur; sed tamen ita a Siculorum iudiciis ad ea, quæ propria videntur civium Romanorum, transgredi non potuit. Sed magis miror, neminem, quod sciam, animadvertisse, idem plane, quod hic dicatur, paulo post suo loco fere iisdem verbis dici: *de conventu ac negotiatoribus nulli iudices.* Nulla hic eiusdem rei varia elocutio, nulla copia est, nulla denique huiusmodi negligentia esse potest; itaque plane affirmo, utrumque a Cicerone scriptum esse non posse. Deinde subiiciuntur illa: *Hæc copia, quam dico, iudicum* et quæ sequuntur, quæ apertum est, nuper iam posita, (in illis *præconem, haruspicem, medicum suum dabat*), hic ad alterum genus ita subiici non potuisse; nec ad proximorum generum commemorationem quidquam huiusmodi adiungitur; omnibus autem generibus iudiciorum enumeratis, quum in nullis eos, quos

oportuisset, indices fuisse, demonstratum esset, recte hæc universe de omnibus subiici poterant, ac pæne debebant. Accedit coniunctio huius loci et proximorum satis mira, in qua iam Hotomanus, Ernestius, alii offenderunt, non solum propter comparationem hominum et edicti reprehendenda, sed quod in hac ipsa comparatione non finitur oratio, sed ad edicti nomen subiiciuntur verba quædam: *Si quid* &c., quasi horum homines isti similes dicantur, aut quidquam in his maxime verbis ad denotandos eos aptum insit. Ne id quidem video, quomodo *sicuti* pro pronomine *quale* positum defendant, etsi scio dici *sic sunt homines* et similia; *eiusmodi, sicuti vides homines* non puto dici posse. Sed satis adparere arbitror prima huius loci verba esse variam scripturam eorum, quæ extrema hac sectione posita sunt, eaque cum iis, quæ proxime sequerentur, in hunc locum nescio quo errore ab antiquissimo aliquo librario translata esse. Iam vix fieri potuit, quin hac transpositione facta alia quoque turbarentur; sed tamen puto Ciceronem, quum de privatis iudicibus capitis edicti sententiam attulisset, statim de senatu iudicante edicti non sententiam, sed ipsa verba subiecisse; id enim ostendit *iudicarit*, pro quo ante dixit *iudicasset*. De cæteris nihil definire audeo, vitium notasse contentus. Neque plura nunc de Verrinis dicam, sed ad ea, quæ supra disputavi, confirmanda pauca quædam hic ad extremum ex alia Ciceronis oratione comprehendam. Dixi enim multis locis in Ciceronis orationibus intrusa esse ab librariis ad-

ditamenta ad sensum explicandum aut ad orationem, ut putabant, complendam. Ea non in omnibus orationibus æque adparent; in aliis orationibus extrema mediæ ætatis parte frequenter lectis et descriptis infinitæ et magnam partem apertæ glossæ sunt; in aliis singularis quædam nonnullorum codicum aut unius codicis præstantia cæterorum menda et perspiciendi et tollendi facultatem præbet; sed aliæ sunt orationes, in quibus nec ita multa huiusmodi additamenta sunt, ut per se statim suspicionem excitent, nec ulli ita ante cæteros integritate excellentes codices collati, ut horum auctoritatem ducem sequi ubique possimus; et tamen in his ipsis partim nonnulla deprehendere possumus, quæ in aliquo codice olim addita in alios pervenerint et in editiones, nec tamen in omnes codices pervaserint, partim his vestigiis inducti, alia arguere, quæ in codicibus, qui quidem collati sunt, esse videntur omnibus. Huius rei exempla ponam ex oratione, cuius codicum nullæ certæ familiæ nec magna inter se diversitas esse videtur, pro Cluentio; cuius qui codex cæteros magno intervallo superat, palimpsestus Taurinensis, eius exiguæ quædam partes supersunt. Ut a perspicuo exemplo initium capiam, cap. huius orationis 31, 86 hæc leguntur: *Qui enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius, qui cum matre habebat simultates?* Satis profecto mire cum Oppianico Cluentium in gratiam redire non potuisse dicit propter simultates non cum Oppianico, sed cum matre; tum ipsa simultatum commemoratio

parum gravis est; simultates enim componi possunt, nec, nisi simultates fuissent, in gratiam redire opus fuisset; certe inimicitias gravissimas appellasset; dicendum erat, eo iam progressas inimicitias et ea ab utraque parte acta esse, ut neque tuto neque honeste gratia conciliari posset. Et dicit hoc Cicero et quo in loco res fuerit, describit: *Haerebat in tabulis* &c. Quis non videt, hic denique commemorari causas, quae gratiae conciliationis suspicionem penitus tollerent? Itaque superiora illa ne dici quidem ita potuerunt. His tam firmis argumentis quum codd. accedant, quorum multi *habebat simultates* omittunt, dubitari prorsus posse non videtur, quin hos sequentes et Garatonii iudicium edere debeamus: *qui cum matre?* Cum enim Oppianicus ab uxore impelleretur, cum utroque simul in gratiam redeundum erat. Causa interpolandi fuit repetitio particulae interrogandi non intellecta. Non ita multo post 32, 87 scribitur *non modo, quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostendat;* non est dubium, quin hic membra inter se cum lepore quodam relata aequalia esse Cicero voluerit et quam brevissima, ut ipsae aures statim vim eorum sentirent; hoc animadverso, adparet e codd. cum Garatonio scribendum esse: *non modo, quanta fuerit, sed etiam, ad quam rem fuerit, ostendat.*

Aliud non magni momenti additamentum, sed tamen non abhorrens a librariorum more, est c. 22, 59, ubi haec scripta sunt: *accusatus est apud eos, qui et Scamandrum, ministrum Oppianici, et Fa-*

*bricium, conscium maleficii, condemnarant.* Nihil est hic per se vitiosi; et tamen quum videam, prius *et* a quinque, alterum a sex, id est ab omnibus, codd. Oxx. abesse, satis intelligo, utramque particulam iis deberi, qui asyndeton non tulerint, quum tamen multo gravior fiat oratio non præiudicia coniungens, sed in utroque eorum [5]) insistens: *qui Scamandrum, ministrum Oppianici, Fabricium, conscium maleficii, condemnarant.* Omnino huius particulæ non recte additæ permulta exempla sunt, ex quibus unum ponam ex orat. pro Cael. 17, 41 ubi hæc exstant: *Multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conniveret; et interdum multas vias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo ac prolapsione vix posset, et multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit, qua non modo hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur.* Intellexit Garatonius, inepte dici, *interdum* multas lubricas vias adolescentiæ naturam dedisse. Post *posset* omittitur *et* a Lambino, tum in cod. uno Oxon. et in Erfurt. Ipsa vocis *multus* repetitio declarat, a Cicerone scriptum esse: *Multa enim nobis — conniveret interdum; multas vias*

---

[5]) Dico *in utroque eorum;* dicerem *in unoquoque eorum,* si id Latine de duobus poni posset; scio, quid scriptum sit ad Cic. de Fin. IV, 1, 2 et 7, 16; sed pæne incredibilis error in iis, quæ ibi traduntur, versatur.

— *vix posset; multarum rerum* &c. Sed foedissimum in orat. Cluentiana interpolationis exemplum exstat c. 27, 73, ubi hæc leguntur: *Canutio — placuit repente pronuntiari. Iudices dixerunt se id velle.* Sed sana hæc non esse, quum ipsa res arguit, (quis enim unquam audivit, non prætorem iudicemve quæstionis, sed ipsos iudices, quo modo et quando ad sententiam ferendam ire vellent, constituisse et dixisse?) tum verba; (neque enim iudices *dicunt, se velle;*) planissime vero codices; longe enim plurimi ac prope omnes *iudices* et *id se velle* omittunt. Itaque accedere sane non possum Orellio, viro prudentissimo, qui vocem *iudices* uncis includit, reliqua retinet, tum *dixerunt* plane violenter in *dixit* mutat, eamque efficit sententiam, quæ minime apta est; satis enim profecto erat dicere *placuit repente pronuntiari;* Canutium id, quod illi placeret, se velle dixisse, non erat verendum, ne obscurum videretur. Omnino, quum, omissis illis verbis, quæ nulla fere codicum auctoritate defenduntur, relinquatur brevis et apta moris librariis ignoti significatio, ut facile appareat, eos, quum, qui dixissent, quidve dixissent, non intelligerent, perversa coniectura ista addidisse, quæ potest de emendandi ratione esse dubitatio? Sed quod idem vir clarissimus, contra Garatonii sententiam, qui verum senserat, dein autem deseruit, disputans, si illa omittantur, *dixerunt* ita ad Canutium accusatorem et Quintium defensorem pertinere putat, ut narrantis sit, eos causam egisse, quid opus erat, id Ciceronem narrare? aut quid id ad ea, quæ

præcedunt, pertinebat, aut quo modo cum iis, quæ sequuntur, hæc sententia congruit, ubi exponitur, quo animo fuerit Oppianicus, quum id consilium Canutius cepisset? Et profecto, si duæ orationes intercesserunt, satis temporis Staieno dabatur, ut adveniret; si ante habitæ orationes sunt, quid ineptius, quam eas hoc loco commemorari? Sed omnino non animadvertunt interpretes, aliud esse, *illico*, *statim* pronuntiari, aliud *repente;* in lege esse non poterat, ut iudices *repente*, id est, subito et opinione citius, pronuntiarent; Canutio placuit, ut adversariornm consilia excluderet, quum tractum iri iudicium putarent, id repente terminare. Certissimum igitur est, scripsisse Ciceronem: *placuit repente pronuntiari: Dixerunt.* Ita iudices in consilium ibant. Locupletiores, quam qui laudari solet, Asconius Verrinus, testes huius moris sunt Cicero in Verr. II, 30, 75, et Quintilianus 1, 5, 43 coll. VI, 4, 7.

Ex his locis satis intellectum esse puto, versatam esse in hac quoque oratione pravam interpretantium et addentium sedulitatem, cuius si duobus aliis in locis, ubi ex codicibus nihil adfertur, vestigia me deprehendisse dixero, non, opinor, id temerarium peritis videbitur. Et de priore loco iam alii in similem suspicionem inciderunt, veritatem ipsam non viderunt. C. 6, 18 editur: *Hoc enim ipsum iudicium, hoc periculum, illa accusatio, omnis testium copia, quæ futura est, a matre initio est adornata* &c. Ita Ciceronem scribere non potuisse, iam Lambinus vidit, qui prava notando non minus sæpe, quam recta restituendo, Ciceronis

scriptis profuit; velut hic edidit *hæc accusatio;* quod si Ciceronis esset, non profecto in *illa* mutatum esset; sed tamen ita Ciceroni, accusationem adiecto pronomine nominanti, scribendum erat, non minus quam *hoc periculum* et *hoc iudicium*; eaque de causa improbandum est id quoque, quod Orellius proposuit, *ista accusatio.* Sed omnino accusationis nomen ineptum est, quum ea partim iudicii nomine contineatur, partim periculi voce significata sit, ut proprium nomen illi significationi superponi recte non possit; contra ad voces *omnis testium copia* pronomen adesse debebat id ipsum, quod hic est; ea enim futura erat, iudicium iam exercebatur; apertum est igitur, *accusationis* nomen additum esse ad periculi commemorationem explicandam, quo eiecto scribendum est: *hoc periculum, illa omnis testium copia* &c. Non pauca huius generis additamenta in Ciceronis orationibus sunt, quibus ea, quæ Cicero aut uno verbo aut pluribus significavit, non nominavit, proprie appellantur, quæ partim codicum auxilio tolli possunt, partim rationum vi, si non tolli, tamen ita notari, ut neminem fallant. Ut exemplo utar, pro Murena 2, 3 hæc sententia posita est: *Quod si in iis rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculum iudicii præstare debet, qui se nexu obligavit, profecto etiam rectius in iudicio consulis designati, is potissimum consul, qui consulem declaravit, auctor beneficii populi Romani defensorque periculi esse debebit.* Primum ipsa repetitio nominis consularis ingrata est; sed gravius est et non ferendum, quod

in hac comparatione æqualitas perturbata est et argumentandi ratio; in priore enim parte is, qui periculum præstare debet, non nominatur, sed describitur ita, ut adpareat, id eum facere debere; in altera parte appellatur *(is potissimum consul)*, quum hic etiam universe ponendum esset: *is potissimum, qui consulem declaravit.* Ita tacite hæc ratio concluditur, eum consulem esse; itaque consulem hanc causam defendere debere. Ut nunc est, vis nulla est sententiæ. Ad hanc rationem confirmandam accedit, quod, quum *is potissimum consul* dicitur, non id significatur, consulem præter ceteros defendere debere, sed *hunc* consulem præter cæteros consules, vel, quum id dici nequeat, præter alterum, quod ineptissimum est; neque enim quæritur, num hic consul, sed num consul ambitus reum defendere debeat. Itaque mihi quidem dubium non est, quin Cicero scripserit *is potissimum, qui consulem declaravit*, alius autem hac circumlocutione consulem significari adnotarit.

Venio ad alterum Cluentianæ locum 26, 72, qui ita scribitur: *queritur se ab Oppianico destitutum; et, qui esset totus ex fraude et mendacio factus, quique ea vitia, quæ a natura habebat, etiam studio atque artificio quodam malitiæ condivisset, pulchre asseverat se ab Oppianico destitutum* &c. Hæc clausulæ eiusdem ne una quidem litera variatæ repetitio vehementer a Ciceronis more abhorret, qui tum demum hac figura utitur, quum in ipsis verbis, quæ repetuntur, aliquid singulare aut ridiculum est, quod ita magis sentiri

possit. Deinde ita describit Staieni personam, ut eum ad simulandum aptissimum fuisse ostendat; iam non ipsa res a Staieno ficta repetenda erat, sed, quum, quid simulasset, ante dictum esset, eum in hac simulatione facile cæteros fefellisse, dicendum erat; id autem ipsum aptissime dicitur eiecta illa clausula: *queritur se ab Oppianico destitutum, et, qui-condivisset, pulchre asseverat, atque hoc addit testimonii* &c. *Asseverare* apud Ciceronem sæpe absolute ponitur, ut sit, ita loqui, ut serio et ex animi sententia loqui videaris, graviter et ad persuadendum apte adfirmare; librarii adseverandi verbo id, quod adseveraretur, addi volebant. Paulo ante lusus Ciceronis in Bulbi nomine corruptus est; nunc enim ipse Bulbus degustasse aliquid dicitur; ut nihil dicam de pronominibus *is* et *eius*, ex quibus hoc posterius perquam incommode ad Staienum refertur. Bulbo Gutta adspergitur. *Itaque minime amarus iis visus est, qui aliquid ex eius sermone speculæ* DEGUSTARANT. Apparet iam urbanitas.

Consecutum me esse puto, quod volebam, ut ex hac oratione intelligeretur, quale fere esset hoc mendorum genus, quod per omnes orationes fusum dixi, et quid in his mendis tollendis sequendum esset. Non possum autem hunc locum relinquere antequam ostendero plane ab huius generis similitudine abhorrere et summa iniuria exclusam esse vocem aliquam in huius orationis c. 65, 183, ubi edunt: *An hoc dicitis, (mihi enim venit in mentem, quid dici possit, tametsi adhuc non esset di-*

*ctum,) quum haberetur de furto quæstio, Stratonem aliquid de veneno esse confessum?* perversa oratione, sententia nulla. Nam ut is efficeretur sensus, quem Orellius esse vult, debebat sane esse *veniret,* nec ullum alterius istius coniunctionis exemplum afferri poterit; repugnat enim natura orationis; deinde autem, si dixit id Sassia, ut affirmat vir clarissimus, cur interrogat Cicero: *An hoc dicitis?* aut quo spectat ipsa parenthesis: quid enim opus est, in mentem venire, quid dici possit, quum dictum id sit? aut cur non ad hæc, quæ dicta sunt, totam disputationem confert? Apertum est, nondum hoc a Sassia dictum fuisse, Ciceronem autem callide ita occupare, ut, si postea id dixerit, videatur a Cicerone admonita verosimili mendacio uti. Hæc quum ita sint, eo magis commovere nos debet, quod post *dictum* omnes fere codices (ut omnes sex Oxon.) addunt *mementote,* quod vocabulum quod a librariis esse putant, neque quid interpretati illi sint, aut quo sensu id additum intellexerint, dicunt, neque unde hic iudices secunda persona verbi appellare librariis in mentem venerit. Vera huius loci lectio restitui potest ex cod. Oxon. C., in quo pro *esset* scriptum est *esse,* quod in aliis quoque non paucis fuisse non dubito. Scripsit igitur Cicero: *An hoc dicitis, (mihi enim venit in mentem, quid dici possit, tametsi adhuc non esse dictum, mementote), quum haberetur de furto quæstio* &c. Subito orationem ad iudices avertit, ut alibi sæpe facit.

Restabat, si ad alias orationes hæc quæstio transferretur, infinita dubitandi et disserendi materia; sed satis licenter evagata oratio nostra est, quæ, quum ab Asconio et Verrinis orationibus esset profecta, huc nos detulit; cui aliquando finis imponendus est, ne non tam prætermissa explere, quam novam disputationem exordiri voluisse videamur. Sæpe enim ad huiusmodi quæstiones redeundi occasio erit.

---

# Corrigenda et Addenda.

Quod veritus eram, ne in ea festinatione, qua disputatio de Asconianis necessario typis describenda erat, nonnulla partim me fugerent, partim a typothetis depravata non corrigerentur, id quum evenisse videam, hic et omissa addere et errores emendare, qui quidem animadversione digni visi sunt, constitui; leviores typorum perturbationes ipsi lectores et facile corrigent nec mihi propter eam rem irascentur.

P. 9 v. 18 legendum est: *centum*

11 v. 2 ab inf. l. *commentarios*

16 v. 21 l. *nobis*

17 not. v. 14 post *Patavinis* adde: in Grævii et Burmanni Thes. Antiquit. Ital. VI, 3 p. 50, qui inscriptionem in agro Patavino repertam affert, in qua Asconii alicuius Gabinii Modesti nomen est.

18 v. 7 l. *quemquam*

19 v. 4 l. *ostendat;*

21 v. 16 l. *omnino*

23 v. 4 l. *viris*

24 not. v. 19 inter libros, quibus uti non potui, commemorandus erat Anglicus hac inscriptione: W. Shepherd life of Poggio Bracciolini. Epistola Poggii paulo post commemorata in Fabricii bibliothecæ edit. Ernest. errore typothetæ relata est ad a. 1419.

27 not. v. 8 l. *apographo*

– v. 12 l. *ut nec*

33 not. v. 25 l. *Maitt.*

34 v. 20 l. *quædam,*

35 v. 22 post *sunt* add.: Sane e codice ductum esse videtur, quod in his omnibus editionibus in extrema parte

Cornelianæ (p. 106 H. p. 970 Gr.) ante Ciceronis verba *qui non modo* &c. insertum legitur: *Dicit de nobilibus;* nam id in editione prima non est.

38 not. v. ext. l *filius.* Sed totam hanc Livianam emendationem præcepit J. T. Kreyssig, ut postea ex edit. Baumgarten Crusii, nuper autem ex ipsius Kreyssigii, typis Tauchnitzii descripta, vidi.

39 v. 22 l. *potest;*

– v. extr. l. *Maittair.*

44 v. 1 l. *quam, ut*

47 v. 11 l. *cod.*

49 v. 18 l. *'Fabii*

51 v. 13 l. *id est*

52 v. 17 l. *eum decrevisset*

53 v. 10 l. *Hack* (et sic deinceps.)

61 v. 22 add.: Alterum vestigium est paulo ante p. 115 H. (524 Or.) *quo loco dicit Catilinam caput M. Marii gestasse.*

67 not. v. 29 errore nescio quo scripsi *anno proximo additos*, quum vellem *paullo post* (eodem anno).

69 v. 16 post *dicebat* add. Nec recte ab Asconio dissentit Ernestius in interpretatione nominis *quadrigarii*, quo a Cicerone Antonius appellatur; (vid. clav. Cic. v. *Quadrigarius* et ad Suet. Ner. 16). Cicero ad res ab Antonio gestas opprobria accommodavit; ea, quam Ernestius sequitur, rapinarum significatio est in *prædonis* nomine; nec leve erat convicium, illo quidem tempore, senatorium hominem in circo quadrigas agitasse. In obliquo obscuræ significationis convicio nulla vis erat, quum prædonem et gladiatorem appellasset.

70 v. 7 l. *illam*

80 v. 22 *ipsi* delendum est.

87 not. v. 5 ab inf. l. *Gaii*

89 v. 20 l. *Sestertium*

95 v. 19 l. *aliud*

101 v. 24 post *dicit* add.: Si vera est vulgata lectio, recte Grævius *bona* ipsius redemtoris fortunas intelligit.

107 not. v. 11 l. *scripsisset;*

– v. 17 l. *sit,*

131 v. 3 ab inf. l. *quæstiones*

137 not. v. 19 post *abutitur* add.: Phædri locum Fab. IV, 20, 1. Bothe recte emendasse videtur; (*quo iudicare cogitet livor modo*).

138 v. 15 l. *describendo*

139 not. v. 18 l. *triumphavit*

148 not. v. 27. Potest tamen *superiectum est* de hyperbole intelligi, quo modo alibi dicitur.

150 not. v. 14 post *Maii librum* excidit: *aut Schützii editionem.* Sed nescio quo errore oblitus eram, scholia ad orationem in Clod. et Cur. apud Beierum legi, qui scribendum esse *in iudicio citata est* ante me vidit.

152 v. extr. add.: Exemplo esse possunt, quæ adnotata sunt de hemistichio Ennii p. 452 ed. Græv. (ad Lib. 1 in Verr. 18) et de fornice Fabiano p. 359 (ad Act. 1, 7.) Hic locus cum alterius interpretis adnotatione collatus aperte ostendit, utriusque commentarii scriptorem ex antiquo aliquo libro sua sumpsisse.

Append. p. 16 v. 2. *Utpote* scribendum esse, vidit Drakenb. ad Liv. III, 63, 7.

Ibd. p. 22 v. 7 sq. Ex Haubo1di epicrisi Heineccii Antiqq. p. 928 video, id, quod a me propositum est, A. Augustinum coniecisse.

---

# Index
## Rerum et Verborum.

(Litera A. appendicem significat.)

# Index locorum emendatorum, vindicatorum, explicatorum [1]).



1) Fragmentorum oratt. Cic. apud Ascon. et in comm. Ambros. servatorum emendd. et interpretationes notatæ sunt literis *fr.*